

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію

Гайдая Валентина Вікторовича

«Громадські організації Польщі 1918-1939 років:

інституційний розвиток та суспільно-політична діяльність»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за

спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія

Громадська діяльність в Україні сьогодні має вагоме значення, коли зростає значення структур громадянського суспільства, особливо тих, які мають забезпечувати та захищати основні права і свободи людини, потреби у комунікації, зв'язок між різними прошарками суспільства, населенням та державою, піклуватися про стабільність та функціонування способів і засобів, необхідних для збереження норм громади, яка змушена функціонувати за умов війни та міграцій. Це потрібно також як з точки зору забезпечення елементарного піклування про найважливіші основи співіснування в екстремальних умовах, так і в умовах стабільного розвитку.

Серйозним завданням для істориків та суспільствознавців є необхідність неупередженого, позбавленого ідеологічних оцінок підходу до комплексного вивчення історії громадських організацій як цілісного багатоаспектного процесу. Особливої уваги потребує дослідження інституційного становлення громадських організацій Польщі саме у 1918-1939 рр. Наукове осмислення термінологій, створення, утвердження і розвитку польських громадських та організацій національних меншин, через призму їх відображення в історіографії є винятково важливим й актуальним завданням історичної

науки. В цьому аспекті дисертаційне дослідження В. В. Гайдая виглядає досить актуальним і необхідним у наш час.

Здійснюючи аналіз дисертаційної роботи, варто відзначити, що вона виконана в рамках науково-дослідної теми «Дослідження проблем гуманітарних наук», яка розробляється в Інституті історичної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова (номер державної реєстрації 0111U000353).

Структура дисертації зумовлена метою й завданнями досліджуваної проблеми. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (411 позицій).

У **вступі** дисертант переконливо обґрунтував актуальність обраної теми дослідження, з наукової позиції визначив об'єкт і предмет, мету та завдання, наукову новизну, хронологічні межі та визначив практичне значення отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що на основі синтезу сучасних методів досліджень комплексно розглянуто становлення та розвиток громадських організацій Польщі та їх вплив на суспільно-політичне життя. Проаналізовано стан вивчення питання ситуації та умов за яких діяли ці організації. В узагальненому вигляді на основі нових концептуальних підходів переосмислено оціночні положення та висновки не тільки позитивного досвіду, але й недоліків, стереотипності багатьох робіт, які розглядають суспільно-політичну діяльність громадських організацій Польщі 1918-1939 pp.

Перший розділ дисертації присвячено аналізу джерельної бази та історіографії проблеми. Проведений дисертантом історіографічний аналіз, в основу якого покладено хронологічний підхід, свідчить про обізнаність В.В. Гайдая з історіографічними надбаннями як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, а також вміння критично підходити до їхньої оцінки. Єдине, на що

тут варто б звернути увагу, що при виокремленні основних етапів історіографії суспільно-політичного життя та участі в ньому громадських організацій є незрозумілим твердження автора, яке ми знаходимо на ст. 11: «другий - від завершення Другої світової війни, коли зі зrozумілих причин історіографічна думка не розвивалась, до розпаду соціалістичного табору та СРСР (1945-1991)». Водночас у списку використаних джерел та літератури і в тексті бачимо досить багато посилань на дослідження, які були здійсненні саме в цей час.

Для вирішення завдань роботи залучена широка джерельна база, що складається з чотирьох груп джерел: архівні матеріали, опубліковані документи, мемуари та періодичні видання. Позитивною рисою дисертації є використання документів, які знаходяться у фондах Архіву нових актів, Державному архіві Російської Федерації, Російському державному архіві соціально-політичної історії та Російському державному військовому архіві.

Огляд джерел свідчить про серйозність проведеної пошукової роботи та відповідно солідність емпіричної бази дослідження. Слід відзначити, що історіографічний аналіз та критика джерел проведені на достатньому фаховому рівні.

Загалом проведений дисертантом огляд джерел та історіографії свідчить про його розуміння проблемного діапазону теми, окресленого попередниками, а відтак вміння побудувати логічну структурну композицію роботи із акцентуванням уваги на недостатньо вивчених аспектах досліджуваної проблеми.

Другий розділ дисертації присвячений інституційному становленню та розвитку громадських організацій Польщі на початковому етапі відновлення її державності (1918-1921 рр.). У підрозділі 2.1., аналізуючи історичні обставини формування зasad громадянського суспільства в Польщі,

дисертант показав свою особливу захопленість історичним минулим, що яскраво відображену на ст. 33-34, 37, де він робить своєрідний екскурс в історію державності Польщі, починаючи з Мешка I, незважаючи на заявлені хронологічні межі дисертаційного дослідження (1918-1939 рр.).

Не можна не погодитися з твердженням автора про те, що відновлена незалежна Польща стала добрим підґрунтям для становлення і розвитку громадянського суспільства, що в свою чергу, дало імпульс до створення та діяльності громадських організацій.

Доволі інформативним є **третій розділ** дисертації, присвячений суспільно-політичній діяльності польських громадських організацій в 1920-1930 рр. В.В. Гайдай зазначає, що суспільно-політичну активність виявили всі без винятку соціальні верстви міжвоєнної Польщі (с. 79). Зокрема, досить потужним був селянський та робітничий рух. Громадські організації зосереджували свою діяльність на захисті соціальних та економічних прав своїх членів або відповідних суспільних верств, на економічних та господарських проблемах (ст. 80).

Особливу увагу приділяє автор розгляду ролі як військової, так і церковної інтелігенції в міжвоєнний період, діяльність яких була, зокрема, зосереджена, в громадських організаціях, спілках та клубах. Дисертант стверджує, що саме еліта відіграла головну роль у формуванні національної свідомості, розвитку науки, культури й мистецтва міжвоєнної Польщі (с. 111).

Дослідник досить детально висвітлює роль молоді в діяльності польських військово-патріотичних та спортивних організаціях і культурно-освітніх спілках.

Четвертий розділ дисертації присвячений діяльності громадських організацій етнічних меншин Польщі у міжвоєнний період. Друга Річ

Посполита, будучи багатонаціональною державою налічувала 69,2% польського населення і 30% національних меншин. Разом з українцями та білорусами, єреї були однією з найбільших національних меншин. Причому, на відміну від інших, які проживали компактно в певних регіонах, вони були розкидані по всій території держави.

У підрозділі 4.1. В.В. Гайдай зазначає, що попри культурні, економічні, політичні та соціальні утиски, польське єрейство не втратило своєї національної, культурної, релігійної самоідентичності. Головним чином цьому сприяло розмаїте суспільно-політичне життя єрейства, яке вилилось у створенні низки громадсько-політичних об'єднань, культурних, освітніх товариств, молодіжних і юнацьких спілок тощо (ст. 139).

Не можна не погодитись з автором, який в підрозділі 4.2, присвяченому суспільно-політичній діяльності громадських організацій української та білоруської національних меншин, стверджує, що в суспільно-політичному житті українців Польщі існували громадські організації культурно-просвітницького характеру (с. 145). Разом з тим дослідник не згадує про Товариство «Просвіта» - головну просвітницьку організацію, базову установу в багатогранній культурно-освітній сфері.

Оскільки культурно-громадські організації суттєво впливали на пробудження національної свідомості українців, сприяли соціальному захисту й розвитку освіти і культури українського населення, то варто було б також проаналізувати діяльність «Рідної школи», «Української школи», «Союзу українок», «Пласту» та інших організацій.

Позитивним моментом у дисертаційній роботі є той факт, що здобувач окреслив перспективи подальшого практичного використання дослідження при вивченні проблеми громадських організацій Польщі 1918-1939 рр.; результати дисертаційної роботи можуть бути використані при підготовці

наукових праць з історії громадських організацій, читанні нормативних курсів і спецкурсів з історії слов'янських народів, міжвоєнної історії України, соціально-політичної історії та історії освіти і науки.

Основні положення дисертації пройшли належну апробацію. Опубліковані наукові праці автора (шість статей у фахових українських виданнях) відображають основний зміст роботи. Загальна концепція дослідження знайшла своє відображення у доповідях і повідомленнях на п'яти всеукраїнських, міжнародних, регіональних і наукових конференціях.

Висновки дисертації є лаконічними, мають самостійний, завершений та логічний характер. У висновках синтезовано відповіді на поставлені завдання дослідження, підведено підсумки, окреслено коло питань, які потребують подальшого вивчення. Вони свідчать про професійну зрілість автора, здатність формулювати теоретичні узагальнення на основі досліджуваного матеріалу.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, водночас, хочемо висловити деякі рекомендації і побажання:

- робота, була б більш досконалою, якби автор залучив документи з фондів Центрального державного історичного архіву у м. Львові, а також документи фондів Міністерства внутрішніх справ та Міністерства релігійних визнань і громадської просвіти Архіву нових актів (м. Варшава).
- доцільно було б дисертанту використати всі документи та праці заявлені в списку використаних джерел та літератури дослідження.
- досліднику слід було б, роблячи посилання на польські архівні документи, обов'язково вказувати номер сторінки у справі.

- на наш погляд, уважніше потрібно було попрацювати з текстом, оскільки зустрічаємо і орфографічні, і граматичні помилки. Особливо вражають авторські переклади з іноземних мов, як от: «видних» замість «видатних», або «лавірувало» замість «маневрувало» і т. д.

Втім, викладені вище зауваження і пропозиції загалом слід сприймати як рекомендаційні, які не впливають на якість та зміст дисертаційного дослідження. Дисертація В.В. Гайдая є самостійним, завершеним дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що є суттєвими для розвитку історичної науки. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

За змістом, науковою та прикладною суттю і оформленням дисертація відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а її автор, Гайдай Валентин Вікторович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент:

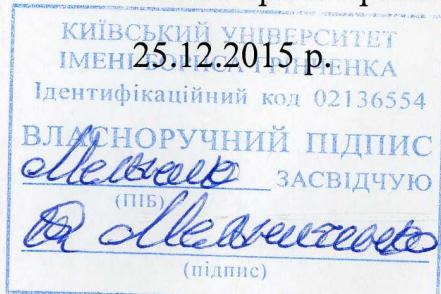
кандидат історичних наук,

доцент кафедри

всесвітньої історії

Київського університету

імені Бориса Грінченка

Г. М. Мельник